

ritur, ex relativa oppositione procedit, non vero quod ex hypothesi, quod Spiritus sanctus à Filio non procederet, non posset absque oppositione relativa, realis inter illos salvare distinctionem. Nam in Divinis quidquid est possibile, de facto est, & quidquid de facto non est, omnino impossibile est: Ergo si de facto non datur distinctione in Personis Divinis, nisi ratione oppositionis relativae, fundata in origine; prorsus impossibile est, Personas Divinas alter inter se distinguere, quam oppositione relativa, in origine fundata; subindeque omnis suppositio tollens hanc oppositionem inter Filium & Spiritum sanctum, tollit pariter realem utriusque distinctionem.

24. Deinde predicta, solutio & doctrina Scotistarum, hoc argumento confutari potest: Distinctio quae oritur ex oppositione disparata, provenit ex finitate & limitatione: Sed Personæ Divinæ infinitæ & illimitatae sunt: Ergo ratione oppositionis disparatae, adinvicem distinguere non possunt. Major patet in misericordia, justitia, amore, & sapientia, quæ sunt perfectiones disparatae, & tamen in ente infinito, in quo omni imperfectione & limitatione carent, identificantur realiter. Constat etiam in rationibus entis absoluti, & relativi, quæ in rebus creatis maximè disparatae sunt, & pertinent ad ordines omnino diversos, & nihilominus in ente infinito & illimitato non distinguuntur realiter: Ergo distinctio quæ oritur ex oppositione disparata, provenit ex limitatione & finitate, subindeque in Deo locum habere non potest.

25. Objecies primò: Idem est constitutivum rei & distinctivum illius ab omni alio: sed formale constitutivum Filii in esse personæ est filiatione, spiratio enim activa cum sit communis etiam Patri, non potest Filium constituere in ratione Personæ, de cuius ratione est incomunicabilitas: Ergo Filius per filiationem distinguitur ab omni alia persona, subindeque, illa sponte, & circumscripcta spiratione activa, maneret distinctus à Spiritu sancto.

26. Respondent aliqui, Majorem esse veram in entibus absolutis, non autem in relativis; nam sicut esse relationis est in ordine ad correlativum, ita & distinctio illius solum est à correlativo: Unde quia filiatione non refert Filium ad Spiritum sanctum, sed ad Patrem, non distinguit ipsum à Spiritu sancto, sed solum à Patre, subindeque à Spiritu sancto solum per relationem spiratoris distinguitur. Melius tamen respondetur, concessa Majore, distinguendo Minorem: Formale constitutivum Filii Dei est filiatione, præcisè sumpta, & ut praescindens ab ordine ad Spiritum sanctum producendum, nego Minorem. Ut exigens vim spirandi, eamque radicaliter continens, concedo Minorem; supposito autem quod Spiritus sanctus à Filio non procederet, filiatione vim spirandi radicaliter non contineret, subindeque Filium à Spiritu sancto non distingueret.

27. Objecies secundò: si per impossibile Spiritus sanctus non procederet à Patre, sed à solo Filio, adhuc realiter distinguereetur à Patre, quia sublata spiratione activa à Patre, adhuc in eo maneret paternitas, quæ constituitur in esse persona incomunicabilis & distinctæ à quacunque alia: Ergo pariter, si Spiritus sanctus non procederet à Filio, sed à solo Patre, adhuc à Filio distingueretur realiter.

28. Respondeo, concessa Antecedente, negando consequentiam & paritatem; nam si Spiritus

santus procederet à solo Filio, adhuc opponeretur relativè mediatae Patri, eò quod procederet mediatae ab illo; quia Pater daret Filio virtutem, quæ spiraret Spiritum sanctum, & ita mediatae produceret Spiritum sanctum, quod sufficeret ad distinguendum Patrem à Spiritu sancto. In casu autem quo Spiritus sanctus non procederet à Filio, neque mediatae, neque immediatae, Filius ipsi relativè opponeretur, subindeque non distingueretur ab illo.

29. Objecies tertio, tametsi Spiritus sanctus non procederet à Filio, processio unius differret ab origine alterius, una enim esset per intellectum, & altera per voluntatem; & una haberet rationem generationis, non vero altera: Ergo Spiritus sanctus distinguereetur à Filio, quamvis non procederet ab illo. Unde Anselmus lib. de processione Spiritus sancti ait Filium & Spiritum sanctum esse plures, per hoc quod Filius nascendo, Spiritus sanctus procedendo habeat esse. Et subdit: Et si per alium non essent plures, per hoc solum essent diversi.

30. Respondeo negando Antecedens, cum enim processio per voluntatem differret à processione per intellectum, ratione ordinis quem dicit ad illam, ut docet D. Thomas supra qu. 27. art. 3. ad 3. ordinem originis sublato, non esset duplex, sed una processio realiter, cum virtuali tantum distinctione; sicut voluntas in Deo virtualiter tantum differt ab intellectu, & est posterior illo origine tantum virtuali. Neque obstat quod una esset generatio, non vero altera, hoc enim solum arguit distinctionem specificam virtualem inter illas, non vero realem formalem.

31. Ad Anselmum dicendum cum D. Thoma qu. 10. de potentia art. 5. ad 2. illum non ex propria sententia prædicta verba protulisse, sed disputatione tantum, supposita sententiâ Græcorum, distinguenter Spiritum sanctum à Filio, per hoc solum quod Filius à Patre per intellectum, & veram generationem producitur, Spiritus vero sanctus per voluntatem, & non nascendo, sed procedendo. Quod autem hæc interpretatio legitima sit, inde colligitur, quod alias Anselmus sibi aperte contradiceret, nam in illo libro de processione Spiritus sancti, quem adversus Græcos composuit, sèpè repetit & inculcat vulgatum illud axioma: In Divinis omnia sunt idem, ubi relationis oppositio non obviat.

§. IV.

Spiritus sanctus, ex vi sua proprietatis characteristica, exigit procedere à duabus Personis, qua tamen non sunt duo principia Spiritus sancti, sed unum duntaxat.

32. Probatur prima pars contra Scotistas: Spiritus sanctus ex sua proprietate personali habet quod procedat ex amore perfectissimo, subindeque ex amore amicitiae mutuo & reciproco, qui multo perfectior est amore concupiscentiae, vel simplicis benevolentiae: Sed amor non potest esse nec intelligi mutuus sine pluralitate suppositorum, nam ut ait D. Gregorius hom. 17. in Evang. *Minus quam inter duos charitas haberi non potest.* Ergo Spiritus sanctus ex sua proprietate personali habet quod procedat à duabus personis.

33. Confirmatur: Spiritus sanctus ex sua proprietate personali habet quod sit nexus individuus Patri & Filii, ac suavissimum osculum utriusque, imperturbabilis pax, glutin firmum, individuus amor,

amor; indivisa unitas, totiusque Trinitatis vinculum indissolubile; ut docet D. Bernardus super cantica.

34. At hæc sine amore mutuo, & suppositorum pluralitate intelligi nequeunt, ut patet: Ergo Spiritus sanctus, ex sua proprietate characteristica & personali, petit procedere à duabus Personis. Unde si per impossibile à solo Patre procederet, non esset adequate ejusdem rationis ac est, quia careret aliqua proprietate personali, quam habet ex vi sua processionis, scilicet esse terminum mutuali amoris, & suavissimum durarum personarum nexum & osculum. Nec obest si dicas, quod in tali casu procederet ab amore quo Pater & Spiritus sanctus se diligenter. Amor enim solum intelligitur mutualis, quando est subjectivæ seu principiativæ à duabus suppositis, non vero quando est unius principiativæ, & objective tantum alterius, ut in predicto casu contingat; amor enim quo Pater & Spiritus sanctus se diligenter, esset Patris subjectivæ seu principiativæ, & objective solum seu terminative Spiritus sancti.

35. Secunda pars assertione definitur in Concilio Lugdunensi sub Gregorio X. ubi expressè traditur, Spiritum sanctum esse aeternaliter à Patre & Filio, non tanquam ex duobus principiis, sed tanquam ex uno principio. Ratio etiam id suadet: Nam licet Pater & Filius sint duo supposita, unam tamen habent virtutem spirativam, sicut & unicam voluntatem: Sed nomina substantiva, quale est principium, non multiplicantur, nisi multiplicata formæ, sicut adjectiva non multiplicantur, nisi multiplicatis suppositis, ut docent philosophi in dialecta: Ergo Pater & Filius sunt unicum principium Spiritus sancti; scilicet tres Personæ sunt unum principium productionis creaturarum, ob eandem potentiam & virtutem creandi, quæ in illis est.

36. Objecies primò, contra secundam partem assertionis: Quando in uno supposito est adæquata virtus ad producendum aliquid terminum, per accidens ad producendum illius se habet suppositorum pluralitas: Sed in una solum Persona Divina, v. g. in Patre, est adæquata vis spirativa, seu productiva Spiritus sancti: Ergo ad illius productionem pluralitas suppositorum per se non requiritur, sed per accidens se habet: Sicut Trinitas Personarum per se non concurrit ad productionem creaturarum, quia in qualibet Persona residet vis productiva illarum.

37. Respondeo distinguendo Majorem: si in illo supposito sit adæquata virtus, & etiam omnis conditio à termino postulata, concedo Majorem. Si aliquæ conditio deficiat, nego Majorem, & concessa Minor, nego consequentiam: Nam licet in Patre sit adæquata vis spirativa, seu productiva Spiritus sancti, in illo tamen non est conditio ex parte termini postulata, cum Spiritus sanctus per se, & ex sua proprietate personali, exigat ad sui productionem pluralitatem Personarum. Ex quo patet disparitas ad exemplum de productione creaturarum, illæ enim per se non exigunt procedere à tribus personis, sicut Spiritus sanctus per se postulat producere à duabus, ex eo quod procedat ex amore mutuo, & ut nexus ac osculum Patri & Filii. Unde S. Thomas in 1. dist. 1. q. unica art. ultimo ad 2. De creatione non est similis ratio ac de spiratione, quia spiratio præexigit distinctionem in suppositis; unde est aliquo modo a pluribus suppositis, in quantum distincta sunt, cum sit operatio personalis: Sed creatio est opus essentia divina, unde est opus

suppositi indistincti, prout essentia significatur in id quod est, ut hoc nomine Deus.

38. Objecies secundò: Ratio mutui nullam addit perfectionem ad amorem divinum: Ergo ex eo quod Spiritus sanctus petat procedere ex amore perfectissimo, non rite inferitur postulare per se procedere ex amore mutuo quo Pater & Filius se diligunt. Consequentia patet, Antecedens probatur ex eo quod ratio mutui solum addat relationem rationis, vel relationes reales personales, quæ in nostra sententia perfectionem essentia non addunt.

39. Respondeo quod licet ratio mutui non addat perfectionem, addit tamen modum perfectionis amoris essentiali, & illius complementum, & hoc sufficit ut Spiritus sanctus per se procedere petat ex amore mutuo; quia procedere debet ex amore essentiali, ut completo & terminato, & quasi affecto modo sibi debito. Sicut de ratione beatitudinis est videre non solum essentialiam divinam & perfectiones absolutas, sed etiam relationes & personas, quibus essentia modificatur & terminatur, ut in tractatu de visione Dei ostendit.

40. Objecies tertio, contra secundam partem assertionis: licet in Patre & Filiō sit una virtus spirativa, sicut tamen duo supposita spirantia, & per se ad spirandum requisita, ut in prima parte assertionis ostendimus: Ergo sunt duo Spiritus sancti principia, non vero unum. Sed nego consequentiam, nam ut supra dicebamus, hoc nomen principium, cum sit substantivum, ad sui pluralitatem, multiplicationem formæ desiderat.

41. Ex dictis colligitur primò, quod quando dicuntur, Patrem & Filium esse principium adæquatum Spiritus sancti, ly principium, non supponit determinatè pro Patre, nec determinatè pro Filio, sed pro Patre & Filio per modum cuiusdam collectionis. Sicut in creatis quando dicitur quod pater & mater sunt causa filij, si ly causa sumatur adæquata pro principio totali & adæquata generationis, nec pro solo patre, nec pro sola matre supponit, sed pro utroque parente per modum cuiusdam collectionis. Et in hoc sensu intelligendus est D. Thomas dum hic art. 4. ad 4. dicit ly principium non habere suppositionem determinatam, sed confusam pro duabus personis: non sumit enim suppositionem confusam in rigore dialectico, sicut quando dicitur, alter oculus est necessarius ad videndum; sed per suppositionem confusam intelligit copulativum, seu collectivum.

42. Colligitur secundò, potentiam spirandi de connotato importare relationem spiratoris; paternitatem vero & filiationem esse solum conditions requisitas in principio spirante ut quod. Id enim est connotatum à principio quo productivo, quo principium quod respicit terminum productum, cum non possit principium intelligi sine ordine ad terminum: sed Pater & Filius non respiciunt Spiritum sanctum per paternitatem & filiationem; sed per relationem spiratoris: Ergo non paternitas & filiatione, sed relatio spiratoris connotatur à principio quo spirativo. Confirmatur: si potentia spirativa paternitatem & filiationem de connotato importaret, non esset communis Patri & Filio, quia nulli ex illis adæquatum illius connotatum competeter, cum nec Patri filiatione, nec filio paternitas competat.

43. Dices; Spiritus sanctus per se procedit ex amore mutuo: sed amor non potest esse mutuus nisi paternitas & filiatione in principio spirativo intelligatur.

telligantur: Ergo talè principium paternitatem & filiationem de connotato importat.

44. Respondeo distinguendo Minorem: nisi in principio spirativo intelligantur: in principio spirativo ut quod, concedo Minorem: in principio spirativo ut quo, nego Minorem & consequentiam. Ut ergo amor sit & intelligatur mutuus, sufficit quod paternitas & filatio sint conditions requisite in principio spirante ut quod, non autem requiritur quod sint connotatum seu complementum potentiae spirativae, seu principij spirativi ut quo.

45. Potest etiam ex dictis supra de processione Verbi facilè colligi, ex quorum amore Spiritus sanctus procedat: Dicendum enim est, ipsum procedere ex amore omnium quæ sunt formaliter in Deo, id est essentiæ, attributorum, & personarum; cum enim amor ex quo procedit sit infinitus & comprehensivus, debet ad omnia quæ sunt formaliter in Deo se extendere. Præsertim vero Spiritus sanctus producitur per amorem quo Pater sibi complacet in Filio, tanquam in sua imagine, & Filius in Patre, tanquam in suo prototypo, & principio sua originis. Unde sicut Apostolus ad Galat. 5. ait quod gaudium est fructus Spiritus sancti; ita etiam meritò dici potest, Spiritum sanctum esse fructum gaudij, quo Pater ab aeterno gaudet & delectatur in Filio, & Filius in Patre, juxta illud Zenonis Veronensis: *Lataetur Pater in alio se, quem genuit ex se.*

46. Quantum ad creaturas possibiles, licet Verbum procedat ex illatum cognitione, non tamen Spiritus sanctus ex illarum amore, quia licet in statu mere possibilites sint intelligibiles, sed quod gaudient veritate objectiva; non tamen diligibles, cum in eo statu nec existant, nec ordinem dicant ad existentiam, sed ab eo praescindant, subindeque omni bonitate careant, ut docetur in Metaphysica.

47. Quidam futuras & existentes, sicut Verbum non procedit per se ex illarum cognitione, ita nec Spiritus sanctus ex illarum dilectione; quia tam cognitio, quam dilectio illarum: Deo liberæ sunt, subiudeque per se concurrent non possunt ad productionem naturalem & necessariam, qualis est productio Verbi, & processio Spiritus sancti: Unde respectu utriusque, merè per accidens & concomitante se habent. Et hoc solùm vult S. Thomas dum ait hic art. 2. ad 3. *sicut Pater dicit se & omnem creaturam Verbo quod genuit, ita diligit se & omnem creaturam, Spiritu sancto.* His enim Verbis solùm intendit declarare, quod sicut cognitio produciva Verbi, se concomitante extendit ad creaturas existentes & futuras; ita amor quo Spiritus sanctus producitur, concomitante ad illas terminatur.

CAPUT IX.

De proprietatibus Divinarum Personarum.

1. Eimus de Personis Divinis tam in communione, quam in particulari, unde ad complementum hujus tractatus, superest nobis disserendum de aliquibus illarum proprietatibus, inter quas aliqua sunt intrinsecæ Divinis Personis, ut similitudo, æqualitas, & circuminseffio, seu mutua unitus in altera existentia; alia vero extrinsecæ, & per ordinem ad creaturas, ut illarum missio & inhabitatio in animabus iustorum.

2. Ex his probata manet secunda pars Minoris, quod nimis Personæ Divinae sint æquales in potentia, nam cum potentia & virtus perfectio nem nature comitetur, plantum est, Minorem non esse Filij potentiam, qui eandem cum Patre habet naturam. Unde Ambrosius lib. 5. de Trinit. In quo ergo

ergo

Inter Personas Divinas est perfectissima æqualitas & similitudo.

§. I.

ergo minor, qui omnia habet, qua Pater habet: Nam & omnia à Patre jure generationis expressit.

3. Dices, in Filio non est potentia generandi, quæ est in Patre, alias posset generate aliud Filium producere; illius eriam natura ab aeterno fuit perfecta; & actio quoque quæ Filium producere, non est successiva: Ergo Personæ Divinae coæternas sunt, & in duratione æquales. Unde ut notat idem S. Doctor hic qu. 42. art. 6. ad 3. negando Antecedens, nam sicut eadem essentia quæ est in Patre est paternitas, in Filio est filiationis, ita eadem est potentia quæ Pater generat, & quæ Filius generatur. Vnde manifestum est quod quidquid potest Pater, potest Filius; non tamen sequitur, quod possit generare, sed mutatur quid in aliiquidnam generationis significat relationem in Divinis. Habet ergo Filius eandem potentiam quam Pater, sed cum alia relatione, quia Pater habet eam ut dans, & hoc significatur, cum dicitur quod potest generare. Filius autem habet eam ut accipiens, & hoc significatur, cum dicitur quod potest generari.

4. Instabis potentia distinguuntur per actus: Sed generare est actus distinctus a generari: Ergo potentia generativa est distincta a potentia terminativa generationis.

5. Respondeo, concessa Majori, negando Minorem, nam sicut potentia generativa est divina essentia, connotata paternitate; & generabilitas eadem essentia, connotata filiatione; ita actualis generatio est divina intellectio, connotata paternitate; & generari est passivum intelligi, connotata filiatione: intelligi autem & intelligere non sunt actus realiter distincti in Deo, & consequenter nec generare & generari realiter distinguuntur, quod id quod in recto important, sed solum quoad relations, quas dicunt de connotato; qualiter etiam potentia generativa a potentia terminativa generationis distinguitur. Quæ doctrina est D. Thomas qu. 2. de potentia art. 5. in corpore, quod ita concludit: *Similiter ergo dicendum est de actione & potentia, nam generatio significat actionem cum aliquo respectu, & potentia generandi significat potentiam cum respectu; unde ipsa generatio est Dei action, sed prout est Patri tantum, & similiter potentia generativa est Dei omnipotencia, prout est Patri tantum.* Ita D. Thomas loquendo de activa generatione, & potentia generandi dipsum diciturus, ut procedat consequenter, de generatione passiva, & potentia terminativa generationis.

6. Ex his constat, quod licet generatio activè sumpta sit in Patre, & non in Filio, nulla tamen est perfectio in Patre, quæ non sit in Filio; quia generatio activa non est aliqua operatio absolute sumpta, sed est aliqua operatio, ut modifcata relatione paternitatis; unde licet sub hac ratione non sit in Filio, quia tamen est in illo sub conceptu actualitatis & operationis, omnis perfectio quæ est in Patre, reperitur in Filio.

7. Tertia pars Minoris principalis, quæ assertit Personas Divinas esse æquales in duratione, constat ex Athanasio in symbolo, ubi dicuntur esse unus aeternus: sed aeternitatis unitas non patitur inæqualitatē durationis: Ergo tres Personæ Divinae sunt in duratione æquales. Idem patet hoc egregio discurso D. Thomas hic qu. 42. art. 2. Quod terminus productus non coexistat suo principio, vel provenit ex imperfectione principij, quia nempe non statim ab initio est perfectum omni perfectione, ut constat in pueri, qui ob debilitatem virtutis generare non potest; vel quia agens liberum est, & pro sua libertate, non statim producit effectum; vel denique quia actio per quam produ-

citur est successiva: Sed nihil horum reperitur in processione Divinarum Personarum, nam Pater v. g. non ex electione libera, sed naturaliter Filium producit; illius eriam natura ab aeterno fuit perfecta; & actio quoque quæ Filium producere, non est successiva: Ergo Personæ Divinae coæternas sunt, & in duratione æquales. Unde ut notat idem S. Doctor hic qu. 42. art. 2. ad 3. Filius *splendor Patris* in scriptura appellatur, ut Patri coæternus ostendatur, sicut *splendor* est coævus luci. Idem docet Ambrosius lib. 4. de fide, his verbis: *Lux splendorem generat, nec comprehendendi potest, quod splendor luce posterior sit, aut lux splendore antiquior, quia ubi lumen, & splendor est; nec splendor potest esse sine lumine, quia & in splendore lumen, & in lumine splendor est.* Vnde & *Apostolus splendorem gloriam Filium dixit, quia splendor paterna lucis est Filius;* coæternus, propter virtutis aeternitatem; inseparabilis, propter claritatis unitatem.

8. Simili discursu utitur Chrysologus serm. 60. ad probandum coæternitatem Filii cum Patre: *Fragilitas (inquit) concipitur & concipit; parturitur & parturit; generatur, & generat, accipit initium & finem; mortem suscipit, & refundit, & reservat in sôbole quidquid sua conditionis est & naturæ. Deus vero Pater non genuit in tempore, quia tempus ignorat; non dedit initium, qui initium nescit; non transfundit finem, qui non habet finem: Sed sic genuit ex se Filium, ut totum quod in se erat, esset & maneret in Filio. Qui credit Patrem esse, Filium confitetur, qui credit Patrem & Filium, atates non sentiat, gradus non cogit, tempora non suspicetur, non conceputum quarat, nesciat partum: qui Deum credit, divina confessus est non humana.*

9. Dices, Inter Personas Divinas datur prius & posterius secundum originem: Ergo inter illas non est perfecta in duratione æqualitas.

10. Respondere aliquos negare reperiunt prioritatem originis in Divinis, quibus favere videtur D. Thomas hic art. 3. ubi concedit inter Personas Divinas ordinem fine prioritatem, secutus Augustinum lib. 3. adversus Maximimum, dicentem inter Patrem & Filium esse ordinem naturæ, non quo alter est prior altero, sed quo alter est ab alio. Et sane cum Athanasius in symbolo afferat, in Trinitate nihil esse prius & posterior, tutius videtur, omnem prioritatem & posterioritatem umbram a Personis Divinis eliminare. Nihilominus plures Theologi prioritatem & posterioritatem originis inter Personas Divinas admittere non recusant. Caietanus censet esse quæstionem tantum de nomine, linguan cohibendam esse, nec concedendam inter Personas Divinas prioritatem realem absolutè, sed ad summum cum addito, nempe prioritatem realem originis. Sed quidquid horum afferatur, persistit semper Divinarum Personarum coæternitas, & in duratione perfecta æqualitas; huic enim non sufficit prioritas realis originis, sed tantum prioritas durationis, & prioritas a quo realis causalitatis, quarum utramque fides relegat a Divinis Personis.

§. II.

Explicatur circuminseffio Divinarum Personarum.

11. Circuminseffio Divinarum Personarum, quæ à Græcis περιχώρα dicitur, nihil est aliud quam residentia & inhabitatio mutua unius Personæ in altera, quæ declaratur in scriptura. Joan. 10. his verbis: *Pater in me est, & ego in Patre.* Et item cap. 14. *Non creditis quia ego in Patre, & Pater*

in